

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

O‘ZBEKISTONDA O‘RTA TIBBIYOT XODIMLARI VA XOTIN-QIZLAR FAOLIYATI: MUSTAQILLIK DAVRIDA AHOLI SALOMATLIGINI MUHOFAZA QILISH TAJRIBASI

Ubaydullayeva Shahlo Abdullayevna

t. f. f. d (PhD), dotsent

O‘zbekiston Respublikasi Harbiy xavfsizlik va mudofaa

universitetining Harbiy aviatsiya instituti

tel: +998 (91) 947-47-33

E-mail: ubaydullayeva_shahlo@mail.ru

<https://orcid.org/0009-0005-6941-7300>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18675096>

Annotatsiya: Maqolada mustaqillik yillarida O‘zbekistonda xotin-qizlar ishtirokida o‘rta tibbiyot xodimlarining aholi salomatligini muhofaza qilishdagi roli va samaradorligi tahlil qilingan. Hamshiralar va patronaj xizmatida faoliyat yurituvchi xotin-qizlar nafaqat davolash jarayonida, balki profilaktika va patronaj ishlarini tashkil etishda ham asosiy ahamiyatga ega ekanligi ko‘rsatilgan. Shuningdek, qishloq va shahar tibbiyotida ularning xizmat ko‘rsatish sifatini oshirishdagi roli, kasbiy malakasi va ijtimoiy-iqtisodiy qo‘llab-quvvatlanishi tahlil qilingan. Maqola natijalari asosida xotin-qizlarning o‘rta tibbiyotdagi ishtiroki samaradorligini yanada oshirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: O‘rta tibbiyot xodimlari, hamshiralar, xotin-qizlar, aholi salomatligi, profilaktika, patronaj xizmati, O‘zbekiston.

Аннотация: В статье проанализирована роль и эффективность участия женщин в деятельности средних медицинских работников в охране здоровья населения в период независимости Узбекистана. Показано, что женщины, работающие в сестринском деле и патронажной службе, играют ключевую роль не только в процессе лечения, но и в организации профилактических мероприятий и патронажной работы. Также рассмотрены их вклад в повышение качества медицинского обслуживания в городских и сельских районах, профессиональная подготовка и социально-экономическая поддержка. На основе результатов исследования представлены практические рекомендации по повышению эффективности участия женщин в системе среднего звена здравоохранения.

Ключевые слова: Средние медицинские работники, медсестры, женщины, здоровье населения, профилактика, патронажная служба, Узбекистан

Abstract: The article analyzes the role and effectiveness of women’s participation among mid-level medical personnel in safeguarding public health in independent Uzbekistan. It demonstrates that women working in nursing and patronage services play a crucial role not only in the treatment process but also in organizing preventive measures and patronage activities. The study highlights their contribution to improving the quality of medical services in urban and rural areas, their professional qualifications, and socio-economic support. Based on the results, practical recommendations are provided to enhance the effectiveness of women’s involvement in the mid-level healthcare workforce.

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

Keywords: *Mid-level medical personnel, nurses, women, public health, prevention, patronage services, Uzbekistan*

Kirish. Ma'lumki, har qanday davlatning sog'liqni saqlash tizimi aholi salomatligini muhofaza qilish va barqaror demografik rivojlanishning asosiy kafolati hisoblanadi[6]. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda tibbiyot sohasini modernizatsiya qilish va xizmat ko'rsatish sifatini oshirishga alohida e'tibor qaratildi. Shu jarayonda aholi salomatligini muhofaza qilishda xotin-qizlar, ayniqsa hamshiralar va patronaj xizmatida faoliyat yurituvchi o'rta tibbiyot xodimlari muhim o'rin tutadi. Tarixiy va zamonaviy tajriba shuni ko'rsatadiki, shifokorlar belgilagan tashxis va davolash usullari amaliyotda ko'p jihatdan hamshiralar va o'rta tibbiyot xodimlari tomonidan amalga oshiriladi. Bunday holatda xotin-qizlar nafaqat davolash jarayonining samaradorligiga, balki profilaktika va patronaj ishlarining natijadorligiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Tarixdan ma'lumki, aholi salomatligini muhofaza qilishda o'rta tibbiyot xodimlari-hamshiralar, feldsherlar, doylar, laborantlar va dorishunoslar muhim o'rin tutadi[1, 3, 6]. Bemorni davolash jarayonida shifokorlar kasallikka tashxis qo'yish, davolash usul va vositalarini nazariy jihatdan belgilasa, o'rta tibbiyot xodimlari mazkur chora-tadbirlarni bevosita amaliyotga tatbiq etish bilan shug'ullanadi. Shu ma'noda hamshira shifokor va bemor o'rtasidagi bog'lovchi bo'g'in sifatida davolash jarayonining uzluksiz va samarali tashkil etilishida asosiy vositachi hisoblanadi. Davolanish natijadorligi ko'p jihatdan hamshiraning kasbiy mahorati, tezkorligi hamda bemor bilan muloqot madaniyatiga bog'liq bo'ladi.

Muhokama va natijalar. O'zbekistonda mustaqillik yillarida o'rta tibbiyot xodimlari sonining o'sib borishi kuzatildi. Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 1995 yilda 246 ming nafar o'rta tibbiyot xodimi faoliyat yuritgan bo'lsa, 1997 yilda bu ko'rsatkich 256 ming nafarga, 2007 yilda 280 ming nafarga, 2009 yilda 305 ming nafarga, 2016 yilda 341 ming nafarga, 2019 yilda esa 366 ming nafarga yetgan[1]. Bu holat sog'liqni saqlash tizimida kadrlar salohiyatini mustahkamlash va xizmat ko'rsatish qamrovini kengaytirishga xizmat qildi.

O'rta tibbiyot xodimlari tarkibida asosiy ulushni xotin-qizlar tashkil etuvchi hamshira va doylar egallaydi. Masalan, 1995 yilda respublikada 178 ming nafar hamshira faoliyat ko'rsatgan bo'lsa, 2004 yilga kelib ular soni 198 ming nafarga yetgan. Shu bilan birga, doylar sonida nisbatan kamayish kuzatilib, 1995 yilda 21 ming nafar bo'lgan ko'rsatkich 2001 yilda taxminan 20 ming nafar atrofida qayd etilgan[1]. Mazkur tendensiya kadrlar tarkibidagi o'zgarishlar, tibbiy xizmat turlari va tashkil etish shakllarining yangilanishi bilan bog'liq holda tahlil qilinishi mumkin.

Mustaqillik yillarida tibbiyot sohasini isloh qilishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilinib, sohada ishlovchi mutaxassislariga bo'lgan e'tibor kuchaytirildi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligining 2002 yil 26 iyundagi "Tibbiyotda oliy hamshiralik ishi bitiruvchilarini ishga yo'naltirish to'g'risida"gi 300-sonli buyrug'i asosida bitiruvchilarni ish bilan ta'minlash bo'yicha tegishli tadbirlar amalga oshirildi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2009 yil 18 dekabrda "Tibbiyot xodimlari malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 319-sonli qarori ijrosini ta'minlash yuzasidan ham amaliy ishlar tashkil etildi[3].

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2006 yilda sog'liqni saqlash sohasida xizmat qilgan xodimlarning 70 foizidan ortig'ini ayollar tashkil etgan. Xususan, 70 564 nafar shifokorning 38 278

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

nafari (54 foizi), o‘rta tibbiy ma’lumotga ega 261 900 nafar xodimning esa 90 foizi xotin-qizlar hissasiga to‘g‘ri kelgan[1]. Bu holat tibbiyot sohasida xotin-qizlar mehnati va ijtimoiy mavqeyining yuqoriligini ko‘rsatadi.

Xotin-qizlar uchun qonunchilikda belgilangan ijtimoiy-iqtisodiy imtiyozlar va kafolatlarni ta’minlashda ham tibbiyot muassasalarida jamoa shartnomalari va kelishuvlari orqali muayyan ijobiy ishlar amalga oshirildi. Masalan, 2006 yilda ko‘p bolali (to‘rt va undan ortiq bolali) 2890 nafar ayollarning ish haftasi oylik maoshi saqlangan holda 1 soatga qisqartirilib, bu maqsadga 28 million 327 ming so‘m mablag‘ sarflangan. Shuningdek, 2006 yil mart oyida Toshkent shahar sog‘liqni saqlash xodimlari kasaba uyushmasi tomonidan xotin-qizlarga tegishli imtiyoz va kafolatlarning bajarilishini ta’minlash maqsadida maxsus seminar o‘tkazilib, me’yoriy hujjatlar tarqatilgan. 2006 yil oxiriga kelib kasaba uyushmalariga a’zo bo‘lgan nodavlat tashkilotlar soni 384 tani tashkil etib, ularning 314 tasida jamoa shartnomalari qabul qilingan[2].

O‘rta tibbiyot xodimlarining katta qismini tashkil etuvchi hamshiralar mamlakatdagi davolash muassasalarining deyarli barchasida bemorlarga tibbiy xizmat ko‘rsatishda yetakchi bo‘g‘in sifatida namoyon bo‘ldi. Ayniqsa, qishloq joylarda, shifokorlar yetishmaydigan hududlarda hamshiralar aholini davolash, profilaktika ishlarini olib borish hamda patronaj xizmatlarini tashkil etishda asosiy mutaxassisga aylandi.

O‘rta tibbiyot xodimlarining faoliyatiga oid aniq misollar sifatida bir qator hududlarda xizmat qilgan hamshiralarning mehnat faoliyatini keltirish mumkin. Jumladan, Rishton tumani tibbiyot birlashmasi bosh hamshirasi Xursanoy Sharipova ko‘p yillar davomida soha rivojiga hissa qo‘shib, tuman qishloq shifoxonasida navbatchi hamshiralikdan boshlab, tuman markaziy shifoxonasida travmatologiya, operatsion, shoshilinch tez yordam va reanimatsiya bo‘limlarida katta hamshira vazifalarida samarali mehnat qilgan.

Yozyovon tumani tez tibbiy yordam bo‘limi hamshirasi Malikaxon Bo‘riboeva ham aholi salomatligini muhofaza qilishda faol ishtirok etgan. Uning ta’kidlashicha, tibbiy xizmatda kasbiy malaka bilan bir qatorda bemor bilan muomala madaniyati ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bemorlarning ruhiy holatini qo‘llab-quvvatlash, ularga mehr va ishonch bilan yondashish tibbiy muolajalar samaradorligini oshiradi.

Uchqo‘rg‘on tumani tibbiyot birlashmasi bosh hamshirasi Dildorxon Tuxpatullayeva fidoyiligi va kasbiy bilimdonligi bilan jamoada hurmat-e’tibor qozongan. U 1989 yildan tuman markaziy shifoxonasida katta hamshira sifatida ish boshlab, keyinchalik qon qo‘yish bo‘limi, tug‘ruqxona bo‘limi hamda tuman tibbiyot birlashmasida rahbar hamshira sifatida faoliyat yuritgan. Tumanda 38 nafar katta hamshira, 1559 nafar hamshira va 224 nafar patronaj hamshiraning ishini muvofiqlashtirish[4], ularning malakasini oshirish, tibbiy hujjatlar yuritilishi va xizmat sifati nazoratini ta’minlash kabi vazifalarni amalga oshirgan.

Quva tumanida ham birlamchi tibbiy xizmat tizimida profilaktika va patronaj ishlarini tashkil etishda xotin-qiz tibbiyot xodimlari muhim o‘rin tutgan. Tuman tibbiyot birlashmasi bosh hamshirasi Dildora Mamajonova sog‘lom turmush tarzini targ‘ib etish, aholini xatlovdan o‘tkazish va surunkali kasalliklarni barvaqt aniqlashga qaratilgan tadbirlarda faol qatnashgan. Ma’lumotlarga ko‘ra, tumanda 238 mingdan ortiq aholi xatlovdan o‘tkazilib, 57 ming 345 nafar aholida surunkali kasalliklar

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

aniqlangan. Bunday keng qamrovli ishlar amalga oshirilishida hamshiralar xizmatining ahamiyati yuqori bo‘lgan.

To‘raqo‘rg‘on tumani misolida ham o‘rta tibbiyot xodimlarining roli yaqqol ko‘rinadi. Mustaqillik yillarida tumanda 227 mingdan ortiq aholiga tibbiy xizmat ko‘rsatish 5 ta oilaviy poliklinika, 7 ta oilaviy shifokorlik punkti, 230 nafardan ortiq shifokor va 2000 nafardan ortiq o‘rta tibbiyot xodimlari tomonidan amalga oshirilgan[5]. Tuman tibbiyot birlashmasi bosh hamshirasi Gulchehra Egamberdiyeva rahbarligida olib borilgan ishlar islohotlar samaradorligini ta‘minlashga xizmat qilgan.

Bag‘dod qishloq oilaviy shifokorlik punkti hamshirasi Dilfuzaxon Qoraboyeva esa bir necha mahallalarda yashovchi 16 308 nafar aholiga tibbiy xizmat ko‘rsatib, profilaktika ishlarini yo‘lga qo‘ygan. Uning ma‘lumot berishicha, koronavirus infeksiyasiga qarshi kurashish hamda emlash jarayonlarini samarali tashkil etishga alohida e‘tibor qaratilgan bo‘lib, qishloq aholisining 80 foizi emlash tadbirlarida qatnashgan. Bu holat hamshiralar faoliyatining favqulodda vaziyatlarda ham jamiyat salomatligini saqlashda qanchalik muhim ekanini ko‘rsatadi.

Xulosa. O‘zbekistonda mustaqillik yillarida aholi salomatligini muhofaza qilishda o‘rta tibbiyot xodimlari, ayniqsa xotin-qizlardan tashkil topgan hamshiralar va patronaj xizmatining ahamiyati keskin ortib bordi. Ularning sonining muntazam o‘sishi, kasbiy malaka va bilimlarini muntazam oshirish tizimining joriy qilinishi, shuningdek, qishloq hududlarida tibbiy xizmatning keng qamrovli ko‘rsatilishi aholi salomatligi uchun muhim omil bo‘ldi. Hamshiralar shifokorlar belgilangan tashxis va davolash usullarini bevosita amalga oshirish bilan bir qatorda, bemor bilan muloqotni ham samarali tashkil etishadi, shu orqali davolanish jarayonida psixologik qo‘llab-quvvatlashni ta‘minlaydilar. Bu esa davolash natijadorligini sezilarli darajada oshiradi.

Qishloq hududlarida shifokorlar yetishmasligi sharoitida hamshiralar asosiy tibbiy xizmat ko‘rsatuvchi mutaxassisga aylanib, profilaktika va patronaj tizimini samarali tashkil etdilar. Ular orqali aholi salomatligini nazorat qilish, surunkali kasalliklarni barvaqt aniqlash, vaksinatsiya va epidemiologik xavfsizlikni ta‘minlash kabi muhim vazifalar mukammal bajarildi. Shuningdek, pandemiya va favqulodda vaziyatlar davrida hamshiralar aholi salomatligini muhofaza qilishda ilk va samarali javobgarlikni olib, tizimning barqaror ishlashini ta‘minlashda asosiy rolni o‘ynadilar.

Hamshiralar mehnatiga qaratilgan ijtimoiy, iqtisodiy va kasbiy rag‘batlar tizimining rivojlanishi, ularning kasbiy bilim va malakasini oshirishga yo‘naltirilgan tadbirlar, shuningdek, faoliyatini nazorat qilish va metodik qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari aholiga sifatli tibbiy xizmat ko‘rsatishni ta‘minlaydi. Bu holat nafaqat aholi salomatligi, balki tibbiyot sohasining umumiy rivojlanishi, jamiyatda tibbiy kadrlarga bo‘lgan ishonchning mustahkamlanishi va sog‘liqni saqlash tizimi samaradorligining yuqori darajada bo‘lishida ham muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, hamshira va o‘rta tibbiyot xodimlari faoliyati orqali mamlakatning turli hududlarida tibbiy xizmat ko‘rsatishda barqarorlik va uyg‘unlik ta‘minlandi. Bu esa aholi salomatligini samarali muhofaza qilish va tibbiy yordamning doimiy, tizimli va zamonaviy uslubda tashkil etilishini ta‘minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda mustaqillik davrida hamshira va o‘rta tibbiyot xodimlarining roli nafaqat bemorlarni davolashda, balki aholi salomatligini barqaror muhofaza qilish, profilaktika ishlarini tashkil etish, tibbiy xizmat sifatini oshirish va tibbiyot sohasini modernizatsiya qilishda muhim omilga aylandi.

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

Taklif va tavsiyalar

1. Hamshiralalar mehnatini moddiy va ma’naviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish, ayniqsa qishloq hududlarida ishlayotgan xodimlar uchun qo‘shimcha imtiyozlar joriy etish maqsadga muvofiq.

2. O‘rta tibbiyot xodimlari uchun qayta tayyorlash kurslarida “tezkor tibbiy yordam”, “epidemiologik xavfsizlik”, “psixologik muloqot” kabi yo‘nalishlarni amaliyotga asoslangan treninglar shaklida kuchaytirish zarur.

3. Shifokor yetishmaydigan hududlarda hamshiralarning vakolatlarini aniq belgilagan holda, ularning mustaqil xizmat ko‘rsatish imkoniyatlarini kengaytirish (protokollar asosida) aholi uchun tibbiy yordamni tezlashtiradi.

4. Pandemiya tajribasidan kelib chiqib, hamshiralarning sanitariya-epidemiologik tadbirlardagi ishtirokini institutsional jihatdan mustahkamlash, doimiy o‘quv mashg‘ulotlari va tezkor rejalarni ishlab chiqish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN MANBA VA ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Ўзбекистон Республикаси статистик тўплами 2004. – Тошкент, 2005. – 396 б.
2. Бекмирзаев А. Ширинсўз ҳамшира // Тиббиёт ва замон, 2021, №5. –Б. 21.
3. Муравьёва Н. Ўзбекистон хотин-қизлари ижтимоий мақомини юксалтириш. – Тошкент, 2004. – 121 б;
4. Эргашева М. Юракни ёндирган яхшилик // Тиббиёт ва замон, 2021, №5. –Б. 26.
5. Эргашева М. Тўрақўрғон тиббиёти: илғор усуллар билан тараққиёт сари // Тиббиёт ва замон, 2021 йил 5-сон;
6. Jargin S. V. Some Aspects of Medical Education in Russia // American Journal of Medicine Studies, 2013;